

بررسی ابعاد ابرپروژه جاده ابریشم جدید چین و فرصت‌های آن برای ایران

انديشكده اقتصاد مقاومتي |

گروه توليد و تجارت |

بهمن ماه ۱۳۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا
وَأَنهَاكَ فِي رِجَاكَ مَا (بِاخْلَاصِ نِيَّةٍ) جِهَادِ كُنْتُمْ،
قطعا به راه‌های خود، هدایتشان خواهیم کرد

رهبر معظم انقلاب: علاج برون رفت از مشکلات کشور «اقتصاد مقاومتی» است.

معرفی اندیشکده اقتصاد مقاومتی

اندیشکده اقتصاد مقاومتی یک کانون تفکر با مأموریت «تصمیم سازی برای حل مسائل اقتصاد کشور در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی» است که در سال ۱۳۹۵ فعالیت رسمی خود را آغاز نمود.

شناسایی شبکه مسائل در هر حوزه موضوعی، طراحی راهکار برای حل مسائل احصاء شده و هم‌اندیشی جهت ارزیابی و تدقیق آن، بررسی تجربیات جهانی، طرح مباحث در فضای نخبگانی و رسانه‌ای و پیگیری راهکارهای ارائه شده از دستگاه‌ها و مسئولین مرتبط به منظور اتخاذ تصمیمات لازم، از جمله فعالیت‌هایی است که در اندیشکده انجام می‌شود.

بررسی ابعاد ابرپروژه جاده ابریشم جدید چین و فرصت‌های آن برای ایران

تولید و تجارت	گروه موضوعی:
پژوهشی	نوع گزارش:
۱۳۹۸/۱۱/۲۵	شناسه:
۱۳۹۸/۱۱/۲۵	تاریخ انتشار:
رضا سهرابی	تهیه و تدوین:
سیدهدای رهگشای	مدیر مطالعه:
محمد مهدی یزدانی	ناظر علمی:

خلاصه مدیریتی

طرح جاده ابریشم جدید، بزرگترین طرح اقتصادی دنیا به شمار می‌رود. این طرح که به عنوان یک نقشه راه، تصمیم‌گیری‌های اقتصادی چین در آینده را رقم می‌زند بر سیاست، اقتصاد و حتی حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی در بیش از ۶۰ کشور جهان به طور مستقیم اثر خواهد گذاشت. با در نظر گرفتن حضور این تعداد کشور در طرح مذکور، حدود ۶۰٪ جمعیت جهان از این پروژه متاثر خواهند شد و دولت‌های عضو آن، نماینده بیش از یک سوم تولید ناخالص داخلی (GDP) دنیا خواهند بود.

چین، پنج هدف عمده را در ارتباط با این ابرپروژه دنبال می‌کند؛ ۱. هماهنگی در سیاست‌های کلان کشورهای عضو به خصوص در مسائل اقتصادی، ۲. توسعه زیرساخت‌های تسهیل و تسریع تجارت، ۳. توسعه تجارت آزاد با کشورها، ۴. ائتلاف و یکپارچگی مالی با کشورهای هدف و ۵. پیوند مردم با مردم با هدف ایجاد یک سد نامرئی در مقابل ورود سیاست‌های غربی به منطقه هدف چین.

به‌طور کلی مزیت‌های طرح «یک کمربند، یک راه» برای چین به شرح زیر است:

- اجرای طرح مذکور باعث می‌شود چین که از مزاد عرضه و تولید برخوردار است، بازارهای جدید پیدا کرده و صادرات به کشورهای عضو این طرح را افزایش دهد.
- اجرای ابتکار کمربند و جاده، به تحقق سیاست جهانی شدن چین سرعت می‌بخشد و نفوذ سیاسی و اقتصادی این کشور در دیگر کشورها را افزایش می‌دهد.
- چین به نوعی با اجرای این طرح به مقابله با رقیب تجاری اصلی خود یعنی آمریکا و طرح‌های سیاسی، اقتصادی این کشور که به تضعیف چین منتهی می‌شود، از جمله پیمان تجاری اقیانوس آرام یا شراکت ترانس پسیفیک (Trans-pacific partnership (TPP)، خواهد پرداخت.
- این طرح موجب تقویت جایگاه رنمینی در میان سایر ارزهای جهانی خواهد شد.

برخی برآوردها توسط کارشناسان امر حاکی از آن است که تا سال ۲۰۲۲، چیزی در حدود ۳۵۰ میلیارد دلار توسط چین به طور مستقیم در پروژه‌های مختلف سرمایه‌گذاری خواهد شد. هرچند، به نظر می‌رسد در حال حاضر میزان سرمایه‌گذاری چین از پیش‌بینی اخیر فراتر رفته است.

با توجه به ماهیت نسبی این طرح و شرایط خاص هر کشور و همچنین نوع و میزان مناسبات تجاری میان چین و کشور میزبان، شیوه تعریف پروژه‌ها در هر کشور و هر پروژه متفاوت خواهد بود.

با این همه می‌توان گفت شیوه تعریف پروژه‌ها با استناد به مواردی که تا به امروز عملیاتی شده است، عمدتاً از چند حالت خارج نیست:

۱. در راستای دستیابی به اهداف مرتبط با ابرپروژه جاده ابریشم، چین گاهی خود، ساخت پروژه‌های را به صورت کامل در یک کشور، عهده‌دار می‌گردد.
۲. در بعضی موارد چین به عنوان پیمانکار وارد شده و پروژه‌ها را از صفر تا صد به هزینه دولت میزبان جلو برده و پروژه آماده بهره‌برداری را به دولت میزبان تحویل می‌دهد. به این نوع از قرارداد، قرارداد کلید در دست می‌گویند.
۳. دولت چین، گاهی اهداف خود در این مسیر را با سرمایه‌گذاری مشترک در پروژه‌های مختلف دنبال می‌کند.
۴. همچنین، ممکن است در پروژه‌هایی که به صورت سهام عام تعریف می‌شوند دولت چین با خرید سهام مشارکت داشته باشد. این خرید می‌تواند به صورت اکثریت سهام باشد و یا اقلیت.
۵. علاوه بر موارد فوق، برخی از پروژه‌های زیرساختی با همکاری و مشارکت بانک‌های چینی از طریق اعطای وام به دولت میزبان و یا پیمانکار پروژه، تعریف خواهد شد.

با توجه به اینکه از یک سو جمهوری اسلامی ایران، از جمله کشورهایی است که در نقشه این طرح قرار داشته و رسماً نیز برای همکاری در آن اعلام آمادگی کرده است، و از سوی دیگر منطقه‌گرایی، مهم‌ترین راه پیش روی جمهوری اسلامی برای مقابله با تحریم‌های یکجانبه و ثانویه آمریکا و هم‌پیمانان اقتصادی این کشور است، از این رو جمهوری اسلامی باید به سمت گسترش روابط سیاسی، اقتصادی خود با دولت‌های منطقه حرکت کند.

در مسیر توسعه روابط سیاسی، اقتصادی خود با کشورهای هدف، پیوندهای فرهنگی، زبانی و تاریخی می‌تواند گسترش روابط ما با این کشورها را در مقایسه با دیگر کشورها تسهیل کند. در همین راستا، نیاز ما به فروش محصولات داخلی و ورود سرمایه خارجی از طرفی و رقابت اقتصادی چین با آمریکا از طرف دیگر، مشارکت فعال ما در طرح اقتصادی «یک پهنه، یک راه» را قابل توجه می‌کند و به نظر می‌رسد می‌توان با جلب اعتماد طرف چینی، از ظرفیت‌های موجود در این طرح در راستای گسترش منطقه‌گرایی و مقابله با تحریم‌های اقتصادی بهره برد.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۶
فصل ۱. ابعاد پروژه جاده ابریشم جدید چین.....	۷
۱-۱- اهداف ابتکار «کمر بند و جاده».....	۹
۱-۲- سرمایه‌گذاران و بازیگران فعال در این طرح.....	۱۰
۱-۳- سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در کشورهای عضو پروژه.....	۱۵
فصل ۲. چگونگی تعریف پروژه‌ها و تامین سرمایه آن‌ها.....	۲۱
۱-۲- بررسی طرح‌های اجرا شده در پاکستان.....	۲۱
۲-۲- بررسی طرح‌های اجرا شده در قرقیزستان.....	۲۴
۳-۲- بررسی طرح‌های اجرا شده در صربستان.....	۲۵
۴-۲- بررسی طرح‌های اجرا شده در کنیا.....	۲۵
فصل ۳. فرصت‌ها و تهدیدهای «یک پهنه، یک راه» برای جمهوری اسلامی ایران.....	۲۹
۱-۳- مصاحبه با یکی از مدیران «اداره کل دیپلماسی اقتصادی مقاومتی» در وزارت امور خارجه.....	۲۹
۲-۳- مصاحبه با دکتر عباس ملکی.....	۳۰
۳-۳- مصاحبه با دکتر مهدی پیری.....	۳۱
۴-۳- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۳۳
منابع.....	۳۴

فهرست جداول

جدول ۱. طرح‌های انجام شده/در حال انجام و ارزش پولی آن‌ها (میلیارد دلار).....	۱۵
جدول ۲. طرح‌های اجرا شده در ایران ذیل ابتکار کمر بند و جاده به ادعای موسسه امریکن انترپرایز.....	۱۹
جدول ۳. پروژه‌های مربوط به ابتکار کمر بند راه در کشور پاکستان.....	۲۲
جدول ۴. پروژه‌های مربوط به ابتکار کمر بند راه در کشور پاکستان.....	۲۴

فهرست اشکال

شکل ۱. پاکستان در یک نگاه.....	۱۳
شکل ۲. ایران در یک نگاه.....	۱۳
شکل ۳. ایتالیا در یک نگاه.....	۱۴
شکل ۴. ایستگاه فرعی با عایق گاز در کنیا.....	۲۸

فهرست نمودارها

نمودار ۱. عمده کالاهای صادراتی توسط قرقیزستان و میزان آن.....	۲۴
نمودار ۲. کشورهای دارای بالاترین میزان صادرات به صربستان.....	۲۵

فهرست نقشه‌ها

- ۸..... نقشه ۱. کشورهای متأثر از طرح «یک پهنه، یک راه».
- ۹..... نقشه ۲. دو مسیر آبی و خاکی طرح، موسوم به کمربند و جاده.
- ۲۶..... نقشه ۳. طرح «یک پهنه، یک راه» چین.
- ۲۷..... نقشه ۴. خطوط آهن متصل کننده کشورهای آفریقایی که از ساحل کنیا آغاز می‌گردد.
- ۲۸..... نقشه ۵. شهر تاتو در نزدیکی نایروبی (پایتخت کنیا).

مقدمه

شی جین‌پینگ، رئیس‌جمهور چین در سال ۲۰۱۳ به طور رسمی به بیان طرح «جاده ابریشم جدید» به عنوان سند چشم‌انداز چین در حوزه اقتصاد برای سال‌های پیش رو پرداخت. این طرح که عمدتاً از آن تحت عنوان «یک پهنه، یک راه»^۱ و یا «ابتکار کمربند و جاده»^۲ یاد می‌شود به دو بخش خاکی و آبی تقسیم می‌گردد. راه خاکی آن، امتداد جاده ابریشم باستانی است و به نوعی به احیای این جاده در ابعادی وسیع تر می‌پردازد و راه آبی که از آن به پهنه یا کمربند دریایی نیز یاد می‌شود راهی ابداعی است که از دریای چین شروع می‌شود و هر دو راه خاکی و آبی در نهایت به اروپا منتهی می‌گردند.

چین در این دو مسیر، به توسعه زیرساختی کشورها می‌پردازد و به موجب این امر، هم برای تولید مازاد خود بازار پیدا می‌کند، هم نیروی کار متخصص خود را به دنیا صادر می‌کند و هم در نهایت با ایجاد جاده و خط آهن و فراهم آوردن سایر زیرساخت‌ها، دسترسی خود به بازارهای مختلف از جمله خاورمیانه، آفریقا و اروپا را تسهیل و تسریع می‌کند. با این همه، اما هدف نهایی چین از چنین ابر پروژه ای نه دستیابی به بازار چند کشور یا بر عهده گرفتن چند پروژه عمرانی بلکه ایجاد پیوند و وابستگی متقابل اقتصادی میان خود و دیگر کشورهاست تا بتواند گام نهایی خود در راستای تبدیل شدن به قدرت اول اقتصادی دنیا را راحت تر و سریع تر بردارد و از این جهت، برخی طرح اخیر را به طرح پیاده شده توسط آمریکایی‌ها در اروپای ویران بعد از جنگ جهانی دوم، موسوم به طرح «مارشال» تشبیه می‌کنند.

نکته مهم در خصوص این طرح، عبور جاده ابریشم جدید چین از ایران است. جمهوری اسلامی ایران با توجه به موقعیت استراتژیک و ظرفیت بالا جهت سرمایه‌پذیری، همواره مورد توجه طرف چینی بوده و هست. از طرف دیگر با توجه به خروج یکجانبه آمریکا از برجام و تشدید تحریم‌ها، نیاز به منطقه‌گرایی، فروش محصولات و جذب سرمایه خارجی در ایران بیش از پیش احساس می‌شود و این هر دو عامل، می‌تواند زمینه مشارکت فعال ایران در طرح «یک پهنه، یک راه» را فراهم آورد. بنابراین باید با شناسایی دقیق ابعاد طرحی که صفر تا صد آن توسط چین طراحی شده است موجبات استفاده حداکثری جمهوری اسلامی از این فرصت را فراهم کرد.

¹ One Belt-One Road

² Belt and Road Initiative

دولت و ملت ایران همواره به دنبال گسترش روابط با کشورهای مستقل و قابل اطمینان همچون چین بوده و هستند. بر همین اساس، توافق رؤسای جمهوری ایران و چین برای یک روابط استراتژیک ۲۵ ساله، کاملاً درست و حکمت‌آمیز است که باید با پیگیری جدی دو طرف، توافق‌ها حتماً به مرحله‌ی عملیاتی برسند.

بیانات در دیدار رئیس جمهوری چین ۱۳۹۴/۱۱/۰۳

تهیه شده در گروه تولید و تجارت اندیشکده اقتصاد مقاومتی